

(1)

บทคัดย่อ

ในช่วงเวลาที่ผ่านมารัฐบาลไทยได้มีนโยบายในการพัฒนาชุมชนชาวอาข่าไปอย่างมาก ทั้งในด้านการศึกษา ปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี สำหรับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่เป็นไปในลักษณะที่ไม่สอดคล้องกันกับวิถีชีวิตของชาวอาข่า กล่าวคือการพัฒนาทางเศรษฐกิจทำให้เกิดปัญหาความแตกต่างทางรายได้ การเคลื่อนย้ายแรงงาน โครงสร้างทางสังคมแบบดั้งเดิมของชาวอาข่าเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่ขาดความสมดุลในการพัฒนา จึงทำให้ส่งผลกระทบที่ตามมาอย่างเช่นชาวบ้านมีหนี้สินมากขึ้น ป่าไม้ถูกทำลาย และผลผลิตทางการเกษตรขายไม่ได้

โครงการวิจัยนี้ได้เลือกประเด็นการศึกษารูปแบบการเกษตรยั่งยืนของชาวอาข่าเป็นกรณีศึกษาวิจัยเพื่อการขยายผลการเกษตรยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อการศึกษาทดลองรูปแบบการเกษตรยั่งยืนแบบผสมผสานเทคนิคและวิธีการทางการทดลองใช้ โดยภูมิปัญญาในการทำการเกษตรของชาวอาข่า

2. เพื่อศึกษาและขยายผลเทคนิคและรูปแบบการเกษตรยั่งยืนบนที่สูงที่เหมาะสมในพื้นที่อื่นและหาข้อเปรียบเทียบจุดอ่อนและจุดแข็ง

คณะวิจัยได้คัดเลือกเกษตรกรอาสาชาวอาข่าจำนวน 12 ราย ในพื้นที่เป้าหมายหลักการศึกษาวิจัย 2 หมู่บ้าน คือหมู่บ้านแม่เต๋อและหมู่บ้านแม่จันทหลวงในเขตตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ศึกษารูปแบบการทำการเกษตรยั่งยืนระบบดั้งเดิมใช้พิธีกรรมเป็นตัวกำหนด และ อีกจำนวน 6 ราย เป็นพื้นที่รอบนอกเพื่อศึกษาศึกษารูปแบบการทำการเกษตรระบบใหม่ไม่ใช้พิธีกรรมเป็นตัวกำหนดโดยการเปรียบเทียบ ในพื้นที่หมู่บ้าน ห่อโย ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ซึ่งทั้งสองพื้นที่นี้มีลักษณะที่แตกต่างกันในการนำรูปแบบการศึกษา นอกจากนี้ได้ทำการวิเคราะห์สถานการณ์ภาพทางเศรษฐกิจ พันธุ์พืช ผลผลิต ต้นทุนการผลิต รายได้และการยอมรับของการเกษตรกรที่ร่วมโครงการภายหลังการศึกษารูปแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงเปรียบเทียบรูปแบบการทำการเกษตรยั่งยืนทั้ง 2 รูปแบบใช้วิธีพรรณนา โดยข้อมูลทางองค์ความรู้ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ พฤติกรรมที่มีความเชื่อมโยงและมีผลต่อการทำการเกษตร ข้อมูลทางเศรษฐกิจใช้วิธีวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในการลงทุนและประเมินปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรมที่มีผลต่อการยอมรับของการทำการเกษตรยั่งยืน

ผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อค้นพบในเชิงเปรียบเทียบรูปแบบที่ศึกษาในพื้นที่เกษตรกรอาสาพบว่า เกษตรกรอาสาในพื้นที่ศึกษารูปแบบที่ 1 ทำการเกษตรในระบบดั้งเดิมไม่ได้ปฏิเสธ เขา

พิธีกรรมเป็นตัวกำหนดการทำการเกษตรพบว่าวิถีการผลิตทางการเกษตรผูกติดและขึ้นอยู่กับผู้นำ (ผู้นำทางธรรมชาติ) กลุ่มผู้อาวุโสเป็นผู้กำหนดให้มีความสำนึกเชิงกลุ่มนิยม เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภค ตามแนวทางการเกษตรของบรรพบุรุษเชิงเกษตร-นิเวศน์ที่เน้นการใช้ "ทุนปัญญาท้องถิ่น" ส่วนรูปแบบที่ 2 ทำการเกษตรระบบใหม่ที่มีการลงทุนสูง ใส่ปุ๋ยเคมี เน้นการปลูกพืชตลาด ไม่เอาพิธีกรรมเป็นตัวกำหนดในการทำการเกษตรพบว่ามีจิตสำนึกปัจเจกชนนิยม ต่างคนต่างทำเรื่องและปฏิบัติตาม "คำสั่ง" ของพ่อค้าในรูปความสัมพันธ์เชิง "พ่อค้า - เกษตร" เป็นผู้ผลิตเพื่อจำหน่ายเชิงบริโภคนิยม แปรเปลี่ยนประเภทและชนิดพืชเพาะปลูกตามคำชวนเชื่อของพ่อค้ารับซื้อผลิตผล

ผลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรอาสา พบว่าร้อยละ 80 ของเกษตรกรอาสาที่ทำ การเกษตรรูปแบบดั้งเดิมผลิตเพื่อกินเป็นหลัก มีความพอใจและมีความสุข ร้อยละ 20 ยังคิดว่าการทำ การเกษตรรูปแบบใหม่ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นถ้าผลิตผลทางการเกษตรราคาดีพอใจด้านการ ปลูกพืชแบบผสมผสานพืชบ้านและพืชเชิงเดียว ร้อยละ 83 ยืนยันจะทำการเกษตรรูปแบบเดิม เพราะการลงทุนต่ำ ชีวิตมีความสุข ถ้าโครงการสนับสนุนเพียงตลาดพืชผักปลอดสารพิษที่ขายเป็น อาชีพเสริม และการแปรรูปผลผลิตจำพวกผลไม้ ส่วนรายได้สุทธิของเกษตรกรอาสาทำการเกษตรรูปแบบเดิมพบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงรายได้มากนัก ส่วนเกษตรกรอาสาที่ทำเกษตรในระบบใหม่ รายได้สุทธิลดลง ในด้านชีวิตความเป็นอยู่ พบว่าเกษตรกรอาสาที่ทำเกษตรดั้งเดิมมีโอกาสชีวิตที่ ดี สุขภาพจิตดี มีความสุข ไม่มีหนี้สิน ส่วนเกษตรกรที่ทำเกษตรระบบใหม่ ระดับการยอมรับยังม ีความแตกต่างกัน มีหนี้สินเพิ่มขึ้น แต่ยังมีปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการยอมรับในระยะยาวทั้ง 2 รูปแบบได้ แก่ ความต้องการฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี เพื่อส่งเสริมให้ลูกได้มีโอกาสทางการศึกษาที่สูงขึ้น

โครงการวิจัยรูปแบบการเกษตรยั่งยืนบนที่สูงของชาวอาข่าบ้านแม่ต๋อนและบ้าน แม่จัน หลวงเพื่อการขายผลการศึกษาการเกษตรแบบยั่งยืน เน้นการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการทำการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรอาสาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาทดลองรูปแบบต่อการทำการเกษตรที่ยั่งยืนที่เหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิตของชาวอาข่า เพื่อนำไปสู่การอยู่ดีกินดีมีความสุขของชุมชนชาวอาข่า ภายใต้กรอบวิจัยดังกล่าวได้หยิบยกเอาเรื่องการทำการเกษตรแบบยั่งยืนที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนเป็นประเด็นวิจัย ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้สำรวจพบว่า ความยั่งยืนของการทำการเกษตรของชาวอาข่า มีข้อจำกัดที่สำคัญคือความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งแต่เดิมเกษตรกรได้มีพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงในการทำการเกษตรในรอบ 3 - 5 ปี แล้วกลับมาทำการเกษตรในพื้นที่เดิมโดยไม่ต้องอาศัยปุ๋ยเคมีเพื่อบำรุงความอุดมสมบูรณ์และยกระดับผลผลิต ทำให้ชุมชนไม่ต้องพึ่งพิงปัจจัยการผลิตภายนอก ในขณะเดียวกันถ้าชุมชนเลือกทำการเกษตรแบบดั้งเดิมที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติไม่ทำลายป่าและพึ่งพิงองค์ความรู้ภูมิปัญญา พบว่าเป็นทางเลือกหนึ่งที่ชุมชนสามารถสร้างความมั่นคงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี

รายงานวิจัยได้ครอบคลุมการศึกษาถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรมของชาวอาข่า ในกระบวนการวิจัย เกษตรกรอาสาที่ร่วมในโครงการทั้งสามหมู่บ้านได้ร่วมการประชุม ศึกษาตุ้งงาน ติดตามผลและมีการสรุปทบทเรียนในพื้นที่ศึกษา นอกจากนี้ยังได้ศึกษาสภาพปัญหาทางเศรษฐกิจและการยอมรับของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบยั่งยืน

ดังนั้นการวิจัยรูปแบบการเกษตรยั่งยืนบนที่สูงของชาวอาข่า เป็นเพียงการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบความเชื่อมโยงวิถีชีวิตของชาวบ้าน ข้อแตกต่าง ข้อค้นพบ ความล้มเหลว ความสำเร็จและไม่สำเร็จในการทำการเกษตรรูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบใหม่และเพื่อแสวงหาทางออกในการช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับชุมชนชาวอาข่าอย่างเหมาะสมและยั่งยืน